

LINEÁRNÍ PODPROSTORY a LINEÁRNÍ NEZÁVISLOST

Jan Paseka

Masarykova Univerzita Brno

3. října 2006

Abstrakt přednášky

Abstrakt

V této kapitole se vrátíme ke studiu abstraktních vektorových prostorů nad obecným tělesem. K tedy bude v celé kapitole označovat nějaké pevné, jinak libovolné těleso a V bude pevně zvolený vektorový prostor nad K .

Obsah přednášky

- ▶ Lineární prostory
  - ▶ Lineární podprostory
  - ▶ Lineární obal množiny vektorů
  - ▶ Průnik a součet lineárních podprostorů
  - ▶ Lineární nezávislost
  - ▶ Lineární obal v prostorech K^m
  - ▶ Lineárně nezávislé posloupnosti

Lineární podprostory I

Množina $S \subseteq V$ se nazývá **lineární (vektorový) podprostor** vektorového prostoru V , pokud $S \neq \emptyset$ a pro všechny skaláry $a \in K$ a vektory $\mathbf{x}, \mathbf{y} \in S$ platí $a\mathbf{x} \in S$ a $\mathbf{x} + \mathbf{y} \in S$.

Lineární podprostory II

Jinak řečeno, neprázdná podmnožina $S \subseteq V$ je lineární podprostor právě tehdy, když je uzavřená na operace skalárního násobku a součtu vektorů.

Tvrzení

Nechť S je lineární podprostor vektorového prostoru V . Pak $\mathbf{0} \in S$ a S s operacemi součtu vektorů a skalárního násobku zúženými z V na S tvoří vektorový prostor nad (číselným) tělesem K .

Lineární podprostory III

V každém vektorovém prostoru V jsou $\{0\}$ a V lineární podprostory (v případě, když $V = \{0\}$, dokonce splývají, v opačném případě jde o dva různé podprostory) – $\{0\}$ nazýváme **triviální** nebo též **nulový** a V **nevlastní** alebo též **plný** lineární podprostor.

Tedy pro **vlastní netriviální** lineární podprostor $S \subseteq V$ platí $\{0\} \neq S \neq V$.

Lineární podprostory IV

Např. ve vektorovém prostoru $\mathbb{R}^3$ netriviální vlastní podprostory jsou právě všechny přímky a roviny procházející počátkem $\mathbf{0}$.

To si můžeme graficky vyjádřit pomocí následujícího obrázku, který samozřejmě ukáže pouze několik z nekonečně mnoha lineárních podprostorů.

Lineární podprostory jsou popsány pomocí minimálního počtu generátorů.

Lineární podprostory V

$$\left\{ x \begin{pmatrix} 1 \\ 0 \\ 0 \end{pmatrix} + y \begin{pmatrix} 0 \\ 1 \\ 0 \end{pmatrix} + z \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \\ 1 \end{pmatrix} \right\}$$

$$\left\{ x \begin{pmatrix} 1 \\ 0 \\ 0 \end{pmatrix} + y \begin{pmatrix} 0 \\ 1 \\ 0 \end{pmatrix} \right\} \left\{ x \begin{pmatrix} 1 \\ 0 \\ 0 \end{pmatrix} + z \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \\ 1 \end{pmatrix} \right\} \left\{ x \begin{pmatrix} 1 \\ 1 \\ 0 \end{pmatrix} + z \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \\ 1 \end{pmatrix} \right\} \dots$$

$$\left\{ x \begin{pmatrix} 1 \\ 0 \\ 0 \end{pmatrix} \right\} \left\{ y \begin{pmatrix} 0 \\ 1 \\ 0 \end{pmatrix} \right\} \left\{ y \begin{pmatrix} 2 \\ 1 \\ 0 \end{pmatrix} \right\} \left\{ y \begin{pmatrix} 1 \\ 1 \\ 1 \end{pmatrix} \right\} \dots$$

$$\left\{ \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \\ 0 \end{pmatrix} \right\}$$

Následující tvrzení charakterizuje lineární podprostory jako množiny uzavřené na lineární kombinace.

Lineární podprostory VI

Tvrzení

Pro libovolnou podmnožinu S vektorového prostoru V jsou následující podmínky ekvivalentní:

- (i) S je lineární podprostor ve V ;
- (ii) $S \neq \emptyset$ a pro všechny skaláry $a, b \in K$ a vektory $\mathbf{x}, \mathbf{y} \in S$ platí $a\mathbf{x} + b\mathbf{y} \in S$;
- (iii) pro každé $n \in \mathbb{N}$ a pro všechny skaláry $a_1, \dots, a_n \in K$ a vektory $\mathbf{x}_1, \dots, \mathbf{x}_n \in S$ platí

$$a_1\mathbf{x}_1 + \dots + a_n\mathbf{x}_n \in S.$$

Lineární podprostory VII

Příklad

(a) Označme $K^{(X)}$ množinu všech funkcí $f : X \rightarrow K$ takových, že množina $\{x \in X; f(x) \neq 0\}$ je konečná. Pro libovolnou lineární kombinaci funkcí $f, g \in K^{(X)}$ platí

$$\begin{aligned} \{x \in X; af(x) + bg(x) \neq 0\} \subseteq \\ \{x \in X; f(x) \neq 0\} \cup \{x \in X; g(x) \neq 0\}. \end{aligned}$$

Z toho vyplývá, že $K^{(X)}$ je lineární podprostor vektorového prostoru K^X . Je-li X je konečná, tak $K^{(X)} = K^X$, je-li X je nekonečná, tak $K^{(X)}$ je netriviální vlastní podprostor v K^X .

Lineární podprostory VIII

(b) Necht' $X \subseteq \mathbb{R}$ je libovolná množina reálných čísel. Potom $\mathcal{C}(X, \mathbb{R})$, nebo jen stručně $\mathcal{C}(X)$ označuje **množinu všech spojitých funkcí** $f : X \rightarrow \mathbb{R}$.

Protože lineární kombinace spojitých funkcí je zřejmě opět spojitá funkce, $\mathcal{C}(X)$ je lineární podprostor v $\mathbb{R}^X$.

Lineární obal I

Množinu všech lineárních kombinací vektorů z podmnožiny X vektorového prostoru V nazýváme **lineárním obalem** množiny X a označujeme ji $[X]$.

Tedy

$$[X] = \{ a_1\mathbf{x}_1 + \dots + a_n\mathbf{x}_n; n \in \mathbb{N} \\ \& a_1, \dots, a_n \in K \& \mathbf{x}_1, \dots, \mathbf{x}_n \in X \}.$$

Lineární obal II

Je-li $X = \{\mathbf{x}_1, \dots, \mathbf{x}_n\}$ konečná množina, tak místo $[\{\mathbf{x}_1, \dots, \mathbf{x}_n\}]$ píšeme jen $[\mathbf{x}_1, \dots, \mathbf{x}_n]$.

Zřejmě tento zápis má smysl i pro libovolnou uspořádanou n -tici (ne nutně různých) vektorů $(\mathbf{x}_1, \dots, \mathbf{x}_n)$, a platí

$$[\mathbf{x}_1, \dots, \mathbf{x}_n] = \{a_1\mathbf{x}_1 + \dots + a_n\mathbf{x}_n; a_1, \dots, a_n \in K\}.$$

Lineární obal III

Tvrzení

Nechť X je podmnožina vektorového priestoru V . Potom lineární obal $[X]$ množiny X je nejmenší lineární podprostor vektorového priestoru V takový, že $X \subseteq [X]$.

Dokázané tvrzení nás opravňuje nazývať lineární obal $[X]$ množiny $X \subseteq V$ též lineárním podprostorem **generovaným** množinou X .

Lineární obal IV

Pokud $[X] = S$, říkáme, že X **generuje** lineární podprostor S , případně, že X je **generující množina** nebo též **množina generátorů** lineárního podprostoru $S \subseteq V$.

Je-li $S = V$, t. j. je-li $[X] = V$, mluvíme o **generující množině**. Používá se též název **vytvářející či vytvořující množina**.

Kvůli přehlednosti ještě shrneme základní vlastnosti operace lineárního obalu $X \mapsto [X]$.

Lineární obal V

Tvrzení

Pro libovolné podmnožiny X, Y vektorového prostoru V a $\mathbf{v} \in V$ platí:

(a) $[\emptyset] = [\mathbf{0}] = \{\mathbf{0}\};$ (b) $X \subseteq [X];$

(c) $X \subseteq Y \Rightarrow [X] \subseteq [Y];$

(d) X je lineární podprostor ve V právě tehdy, když $X = [X];$

(e) $[[X]] = [X];$

(f) $\mathbf{v} \in [X] \Leftrightarrow [X \cup \{\mathbf{v}\}] = [X].$

Součet I

Nechť X , Y jsou libovolné podmnožiny vektorového prostoru V .

Potom množinu

$$X + Y = \{\mathbf{x} + \mathbf{y}; \mathbf{x} \in X \ \& \ \mathbf{y} \in Y\}$$

nazýváme *součtem* množin X , Y .

Tvrzení

Nechť S, T jsou lineární podprostory vektorového prostoru V .

Potom i $S \cap T$ a $S + T$ jsou lineární podprostory ve V . Navíc platí

$$S + T = [S \cup T],$$

t.j. $S + T$ je nejmenší lineární podprostor ve V , který obsahuje S i T .

Sjednocení dvou lineárních podprostorů S, T vektorového prostoru V nemusí být lineárním podprostorem.

Součet III

Přesněji, $S \cup T$ je lineární podprostor ve V právě tehdy, když $S \subseteq T$ nebo $T \subseteq S$.

Součet lineárních podprostorů S, T vektorového prostoru V nazýváme **přímý** nebo též **direktní součet**, pokud $S \cap T = \{0\}$; píšeme pak $S \oplus T$.

Součet IV

Tvrzení

Nechť S, T jsou lineární podprostory vektorového prostoru V .

Následující podmínky jsou ekvivalentní:

- (i) $S \cap T = \{\mathbf{0}\}$, t.j. součet $S + T$ je direktní;*
- (ii) každý vektor $\mathbf{z} \in S + T$ má jednoznačné vyjádření ve tvaru $\mathbf{z} = \mathbf{x} + \mathbf{y}$, kde $\mathbf{x} \in S, \mathbf{y} \in T$.*

Závislost I

Nechť $\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_n \in V$.

Říkáme, že uspořádaná n -tice vektorů $(\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_n)$ je **lineárně závislá**, pokud existují skaláry $c_1, \dots, c_n \in K$ tak, že $(c_1, \dots, c_n) \neq \mathbf{0}$ a $c_1\mathbf{u}_1 + \dots + c_n\mathbf{u}_n = \mathbf{0}$.

V opačném případě říkáme, že uspořádaná n -tice vektorů $(\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_n)$ je **lineárně nezávislá**.

Závislost II

Pro $n = 0$ kvůli úplnosti dodávame, že uspořádanou 0-tici (t. j. *prázdnou posloupnost*) vektorů považujeme za lineárně nezávislou.

Místo o "lineárně (ne)závislé uspořádané n -tici vektorů $(\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_n)$ " budeme často mluvit jen o lineárně (ne)závislých vektorech $\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_n$.

Závislost III

Podle definice lineární nezávislosti jsou vektory $\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_n$ lineárně nezávislé právě tehdy, když

$$\begin{aligned} & (\forall c_1, \dots, c_n \in K) \\ & (c_1 \mathbf{u}_1 + \dots + c_n \mathbf{u}_n = \mathbf{0} \Rightarrow c_1 = \dots = c_n = 0). \end{aligned}$$

Pro n -tici skalárů $(c_1, \dots, c_n) = \mathbf{0}$ platí

$$c_1 \mathbf{u}_1 + \dots + c_n \mathbf{u}_n = \mathbf{0}$$

pro libovolnou n -tici vektorů $(\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_n)$, bez ohledu na to, zda je lineárně závislá nebo nezávislá.

Závislost IV

Pro některé n -tice vektorů $(\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_n)$ můžeme jako výsledek lineární kombinace $c_1\mathbf{u}_1 + \dots + c_n\mathbf{u}_n$ dostat $\mathbf{0}$ i s pomocí *jiné* n -tice skalárů $(c_1, \dots, c_n)$ než jen $\mathbf{0} = (0, \dots, 0)$ – takovéto uspořádané n -tice $(\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_n)$ nazýváme *lineárně závislé*.

Pro některé uspořádané n -tice vektorů $(\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_n)$ je volba $(c_1, \dots, c_n) = \mathbf{0}$ *jediná možnost* jak pomocí lineární kombinace $c_1\mathbf{u}_1 + \dots + c_n\mathbf{u}_n$ získáme výsledek $\mathbf{0}$ – takovéto n -tice nazýváme *lineárně nezávislé*.

Závislost V

Platí čtyři jednoduchá pozorování:

- (a) jediný vektor $\mathbf{u}$ je lineárně nezávislý právě tehdy, když $\mathbf{u} \neq \mathbf{0}$;
- (b) vektory $\mathbf{u}$, $\mathbf{v}$ jsou lineárně závislé právě tehdy, když jeden z nich je násobkem druhého;
- (c) je-li některý z vektorů $\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_n$ roven $\mathbf{0}$, pak jsou tyto vektory lineárně závislé;
- (d) pokud se některé dva z vektorů $\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_n$ rovnají, pak jsou tyto vektory lineárně závislé.

Závislost VI

Jinak řečeno, pouze uspořádaná n -tice nenulových a navzájem různých vektorů, z kterých žádný není násobkem druhého, může (ale stále ještě nemusí) být lineárně nezávislá.

Následující tabulka shrnuje vztah lineární závislosti vzhledem k relaci inkluze.

	$S_1 \subseteq S$	$S_1 \supseteq S$
S nezávislá	S_1 bude nezávislá	S_1 může být oboje
S závislá	S_1 může být oboje	S_1 bude závislá

Závislost VII

Tvrzení

Pre libovolné $n \in \mathbb{N}$ a $\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_n \in V$ jsou následující podmínky ekvivalentní:

- (i) vektory $\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_n$ jsou lineárně závislé;
- (ii) některý z vektorů $\mathbf{u}_k$, $k \leq n$, je lineární kombinací předcházejících;
- (ii') některý z vektorů $\mathbf{u}_k$, $k \leq n$, je lineární kombinací následujících;
- (iii) některý z vektorů $\mathbf{u}_k$, $k \leq n$, je lineární kombinace ostatních.

Závislost VIII

Každý vektor $\mathbf{x}$ z lineárního obalu $[\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_n]$ můžeme vyjádřit ve tvaru

$$\mathbf{x} = c_1\mathbf{u}_1 + \dots + c_n\mathbf{u}_n$$

pro nějakou n -tici skalárů $(c_1, \dots, c_n)$.

Tvrzení

Vektory $\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_n$ jsou lineárně nezávislé právě tehdy, když každý vektor $\mathbf{x} \in [\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_n]$ můžeme vyjádřit ve tvaru

$\mathbf{x} = c_1\mathbf{u}_1 + \dots + c_n\mathbf{u}_n$ pro jedinou uspořádanou n -tici $(c_1, \dots, c_n) \in K^n$.

Závislost IX

Následující tvrzení dává do souvislosti lineární (ne)závislost s lineárním obalom.

Tvrzení

Nechť $\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_n, \mathbf{v} \in V$, přičemž vektory $\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_n$ jsou lineárně nezávislé. Potom následující podmínky jsou ekvivalentní:

- (i) $\mathbf{v} \in [\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_n]$;*
- (ii) vektory $\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_n, \mathbf{v}$ jsou lineárně závislé;*
- (iii) $[\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_n, \mathbf{v}] = [\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_n]$.*

Závislost X

Věta

Nechť $\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_n, \mathbf{v}_1, \dots, \mathbf{v}_m \in V$, přičemž vektory $\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_n$ jsou lineárně nezávislé. Potom z množiny $\{1, \dots, m\}$ můžeme vybrat indexy $i_1 < \dots < i_k$ tak, že vektory $\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_n, \mathbf{v}_{i_1}, \dots, \mathbf{v}_{i_k}$ jsou lineárně nezávislé a generují stejný podprostor jako vektory $\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_n, \mathbf{v}_1, \dots, \mathbf{v}_m$.

Lineární obal v K^m I

Použití téže metody úpravy matic pomocí ERO na (redukovaný) stupňovitý tvar na řešení následujících tří otázek:

- (1) rozhodnout pro dané vektory $\mathbf{x}_1, \dots, \mathbf{x}_n, \mathbf{y} \in K^m$ zda $\mathbf{y}$ patří nebo nepatří do lineárního obalu $[\mathbf{x}_1, \dots, \mathbf{x}_n]$;

Lineární obal v K^m II

- (2) rozhodnout pro dané vektory $\mathbf{x}_1, \dots, \mathbf{x}_n \in K^m$ zda jsou lineárně závislé nebo nezávislé;
- (3) vybrat z vektorů $\mathbf{x}_1, \dots, \mathbf{x}_n \in K^m$ lineárně nezávislé vektory $\mathbf{x}_{j_1}, \dots, \mathbf{x}_{j_k}$ ($j_1 < \dots < j_k$) tak, aby vektory $\mathbf{x}_{j_1}, \dots, \mathbf{x}_{j_k}$ generovaly ve V stejný lineární podprostor jako vektory $\mathbf{x}_1, \dots, \mathbf{x}_n$.

Zavedeme dále označení, kterého sa budeme držet v celém odstavci.

Lineární obal v K^m III

Nechť $\mathbf{x}_1, \dots, \mathbf{x}_n, \mathbf{y} \in K^m$ jsou sloupcové vektory, přičemž

$$\mathbf{x}_j = \begin{pmatrix} x_{1j} \\ \vdots \\ x_{mj} \end{pmatrix}, \quad \mathbf{y} = \begin{pmatrix} y_1 \\ \vdots \\ y_m \end{pmatrix}.$$

Označme $\mathbf{X} = (x_{ij}) \in K^{m \times n}$ matici se sloupci $\mathbf{x}_1, \dots, \mathbf{x}_n$, a $(\mathbf{X} | \mathbf{y}) \in K^{m \times (n+1)}$ blokovou matici složenou z matice $\mathbf{X}$ a vektoru $\mathbf{y}$.

Lineární obal v K^m IV

Potom pro $\mathbf{c} = (c_1, \dots, c_n)^T \in K^n$ platí:

$$(1) \quad c_1 \mathbf{x}_1 + \dots + c_n \mathbf{x}_n = \mathbf{y} \Leftrightarrow \mathbf{X} \cdot \mathbf{c} = \mathbf{y};$$

$$(2) \quad c_1 \mathbf{x}_1 + \dots + c_n \mathbf{x}_n = \mathbf{0} \Leftrightarrow \mathbf{X} \cdot \mathbf{c} = \mathbf{0}.$$

Jinak řečeno:

- (1) $\mathbf{y} \in [\mathbf{x}_1, \dots, \mathbf{x}_n]$ právě tehdy, když soustava $\mathbf{X} \cdot \mathbf{c} = \mathbf{y}$ s rozšířenou maticí $(\mathbf{X} | \mathbf{y})$ má alespoň jedno řešení;

Lineární obal v K^m V

- (2) vektory $\mathbf{x}_1, \dots, \mathbf{x}_n$ jsou lineárně nezávislé právě tehdy, když homogenní soustava $\mathbf{X} \cdot \mathbf{c} = \mathbf{0}$ má jediné řešení $\mathbf{c} = \mathbf{0}$; pokud tato soustava má i nějaké nenulové řešení, tak vektory $\mathbf{x}_1, \dots, \mathbf{x}_n$ jsou lineárně závislé.

Otázku (1) umíme řešit. Stačí pomocí ERO upravit matici $(\mathbf{X} | \mathbf{y})$ na stupňovitý tvar. Pokud výsledná matice obsahuje řádek tvaru $(0, \dots, 0 | z)$, kde $z \neq 0$, tak soustava $\mathbf{X} \cdot \mathbf{c} = \mathbf{y}$ nemá řešení a $\mathbf{y} \notin [\mathbf{x}_1, \dots, \mathbf{x}_n]$.

Lineární obal v K^m VI

Pokud sa takovýto riádek ve výsledné matici nenachází, tak soustava má alespoň jedno řešení a $\mathbf{y} \in [\mathbf{x}_1, \dots, \mathbf{x}_n]$.

Podobně je tomu s otázkou (2). Opět stačí pomocí ERO upravit matici $\mathbf{X}$ na stupňovitý tvar a podívat se, zda v každém sloupci leží vedoucí prvek nějakého řádku.

Pokud tento případ nastane, nemáme možnost zvolit parametry, $\mathbf{c} = \mathbf{0}$ je jediným řešením soustavy $\mathbf{X} \cdot \mathbf{c} = \mathbf{0}$ a vektory $\mathbf{x}_1, \dots, \mathbf{x}_n$ jsou lineárně nezávislé.

Lineární obal v K^m VI

Pokud sa takovýto riádek ve výsledné matici nenachází, tak soustava má alespoň jedno řešení a $\mathbf{y} \in [\mathbf{x}_1, \dots, \mathbf{x}_n]$.

Podobně je tomu s otázkou (2). Opět stačí pomocí ERO upravit matici $\mathbf{X}$ na stupňovitý tvar a podívat se, zda v každém sloupci leží vedoucí prvek nějakého řádku.

Lineární obal v K^m VI

Pokud sa takovýto riádek ve výsledné matici nenachází, tak soustava má alespoň jedno řešení a $\mathbf{y} \in [\mathbf{x}_1, \dots, \mathbf{x}_n]$.

Podobně je tomu s otázkou (2). Opět stačí pomocí ERO upravit matici $\mathbf{X}$ na stupňovitý tvar a podívat se, zda v každém sloupci leží vedoucí prvek nějakého řádku.

Pokud tento případ nastane, nemáme možnost zvolit parametry, $\mathbf{c} = \mathbf{0}$ je jediným řešením soustavy $\mathbf{X} \cdot \mathbf{c} = \mathbf{0}$ a vektory $\mathbf{x}_1, \dots, \mathbf{x}_n$ jsou lineárně nezávislé.

Lineární obal v K^m VII

V opačném případě máme možnost volby alespoň jednoho parametru, soustava má tedy nějaké nenulové řešení a vektory $\mathbf{x}_1, \dots, \mathbf{x}_n$ jsou lineárně závislé.

Vedoucím prvkem řádku $(0, \dots, 0 \mid z)$, kde $z \neq 0$, je právě v $(n + 1)$ -ním sloupci ležící prvek z .

Tedy matice v stupňovitém tvaru, která je řádkově ekvivalentní s $(\mathbf{X} \mid \mathbf{y})$ neobsahuje takový řádek právě tehdy, když v jejím posledním sloupci neleží vedoucí prvek žádného řádku.

Lineární obal v K^m VIII

Příklad

Uvažme sloupcové vektory $\mathbf{x}_1 = (1, 1, -1, -1)^T$, $\mathbf{x}_2 = (0, 1, 0, 1)^T$,
 $\mathbf{x}_3 = (3, 1, -3, -5)^T$, $\mathbf{x}_4 = (0, 0, 1, 2)^T$, $\mathbf{y} = (3, 5, -2, 1)^T$,
 $\mathbf{z} = (1, 1, 1, 1)^T$ v prostoru $\mathbb{R}^4$.

Máme rozhodnout, zda vektory $\mathbf{y}$, $\mathbf{z}$ leží v lineárním obalu
 $[\mathbf{x}_1, \mathbf{x}_2, \mathbf{x}_3, \mathbf{x}_4]$.

Lineární obal v K^m IX

Označme si následující matice

$$(\mathbf{X}|\mathbf{y}) = \left(\begin{array}{cccc|c} 1 & 0 & 3 & 0 & 3 \\ 1 & 1 & 1 & 0 & 5 \\ -1 & 0 & -3 & 1 & -2 \\ -1 & 1 & -5 & 2 & 1 \end{array} \right),$$

$$(\mathbf{X}|\mathbf{z}) = \left(\begin{array}{cccc|c} 1 & 0 & 3 & 0 & 1 \\ 1 & 1 & 1 & 0 & 1 \\ -1 & 0 & -3 & 1 & 1 \\ -1 & 1 & -5 & 2 & 1 \end{array} \right).$$

Lineární obal v K^m X

Matice $(\mathbf{X} | \mathbf{y})$, $(\mathbf{X} | \mathbf{z})$ jsou řádkově ekvivalentní s maticemi

$$\left(\begin{array}{cccc|c} 1 & 0 & 3 & 0 & 3 \\ 0 & 1 & -2 & 0 & 2 \\ 0 & 0 & 0 & 1 & 1 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \end{array} \right) \text{ resp. } \left(\begin{array}{cccc|c} 1 & 0 & 3 & 0 & 1 \\ 0 & 1 & -2 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 1 & 2 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & -2 \end{array} \right).$$

Okamžitě vidíme, že platí $\mathbf{y} \in [\mathbf{x}_1, \mathbf{x}_2, \mathbf{x}_3, \mathbf{x}_4]$

a $\mathbf{z} \notin [\mathbf{x}_1, \mathbf{x}_2, \mathbf{x}_3, \mathbf{x}_4]$.

Lineární obal v K^m XI

Příklad

Zjistíme, zda sloupce reálné matice

$$\mathbf{X} = \begin{pmatrix} 2 & 0 & 1 & 3 \\ 2 & 1 & 2 & 3 \\ 0 & 2 & 3 & 1 \\ 1 & 2 & 4 & 2 \end{pmatrix}$$

jsou lineárně závislé nebo nezávislé.

Lineární obal v K^m XII

Tato matice je řádkově ekvivalentní s maticí

$$\begin{pmatrix} 1 & 2 & 4 & 2 \\ 0 & 1 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 1 & 1 \\ 0 & 0 & 0 & 2 \end{pmatrix}.$$

Vidíme, že slouce matice $\mathbf{X}$ jsou lineárně nezávislé.

Lineární obal v K^m XIII

Z druhé strany, $\mathbf{X}$ jakožto matice nad tělesem $\mathbb{Z}_5$ je řádkově ekvivalentní s maticí

$$\begin{pmatrix} 1 & 2 & 4 & 2 \\ 0 & 1 & 3 & 4 \\ 0 & 0 & 2 & 3 \\ 0 & 0 & 0 & 0 \end{pmatrix}.$$

Tedy sloupce matice $\mathbf{X}$, chápané jakožto vektory z vektorového prostoru $\mathbb{Z}_5^4$, jsou lineárně závislé.

Lineární obal v K^m XIV

Tvrzení

Nechť $\mathbf{X}, \mathbf{Y} \in K^{m \times n}$ jsou řádkově ekvivalentní matice, přičemž matice $\mathbf{Y}$ je ve stupňovitém tvaru. Pro $1 \leq j \leq n$ označme $\mathbf{x}_j = \mathbf{s}_j(\mathbf{X})$ j -tý sloupec matice $\mathbf{X}$. Necht' $j_1 < \dots < j_k$ jsou indexy všech sloupců matice $\mathbf{Y}$, ve kterých leží vedoucí prvky jejich řádků. Potom platí:

Lineární obal v K^m XV

- (a) vektory $\mathbf{x}_{j_1}, \dots, \mathbf{x}_{j_k}$ jsou lineárně nezávislé;
- (b) pokud v j -tém sloupci matice $\mathbf{Y}$ neleží vedoucí prvek žádného jejího řádku (t. j. $1 \leq j \leq n$ a $j \neq j_1, \dots, j_k$), tak vektor $\mathbf{x}_j$ je lineární kombinací vektorů $\mathbf{x}_{j_1}, \dots, \mathbf{x}_{j_l}$, kde $l \leq k$ je největší index, pro který platí $j_l < j$;
- (c) $[\mathbf{x}_{j_1}, \dots, \mathbf{x}_{j_k}] = [\mathbf{x}_1, \dots, \mathbf{x}_n]$.

Lineární obal v K^m XVI

Výše uvedené tvrzení nám dává přímý návod na řešení otázky (3).

Stačí pomocí ERO upravit matici $\mathbf{X} = (\mathbf{x}_1, \dots, \mathbf{x}_n)$ na matici $\mathbf{Y}$ v stupňovitém tvaru a zjistit v ní indexy $j_1 < \dots < j_k$ všech sloupců, ve kterých leží vedoucí prvky jejich řádků.

Potom $\mathbf{x}_{j_1}, \dots, \mathbf{x}_{j_k}$ jsou hledané lineární nezávislé vektory, které generují lineární podprostor $[\mathbf{x}_1, \dots, \mathbf{x}_n]$.

Lineární obal v K^m XVII

Příklad

Ze sloupců reálné matice

$$\mathbf{X} = \begin{pmatrix} 1 & 1 & 3 & -1 & 1 \\ 2 & 0 & 2 & 1 & 3 \\ 1 & 1 & 3 & 2 & 4 \\ 2 & 0 & 2 & 0 & 2 \end{pmatrix}$$

je třeba vybrat lineární nezávislé sloupce, které generují lineární obal všech sloupců matice $\mathbf{X}$.

Lineární obal v K^m XVIII

Matice $\mathbf{X}$ je řádkově ekvivalentní s maticí

$$\mathbf{Y} = \begin{pmatrix} 1 & 1 & 3 & -1 & 1 \\ 0 & 1 & 2 & 2 & -3 \\ 0 & 0 & 0 & 1 & 1 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \end{pmatrix}$$

ve stupňovitém tvaru. Vedoucí prvky řádků matice $\mathbf{Y}$ se nachází ve sloupcích 1, 2 a 4.

Lineární obal v K^m XIX

Hledané vektory jsou tedy sloupce 1, 2 a 4 matice $\mathbf{X}$. Zapsané vedle sebe pak tvoří matici

$$\begin{pmatrix} 1 & 1 & -1 \\ 2 & 0 & 1 \\ 1 & 1 & 2 \\ 2 & 0 & 0 \end{pmatrix}.$$

Lineární obal v K^m XX

Poznámka. Výše uvedený postup řešení otázek (1), (2) a (3) pro prostory sloupcových vektorů K^m lze modifikovat na prostory řádkových vektorů K^m – např. transponováním příslušných matic řádkových vektorů nebo nahrazením elementárních řádkových operací sloupcovými.

Lineárně nezávislé posloupnosti I

Nekonečnou posloupnost $(\mathbf{u}_k)_{k=0}^{\infty} = (\mathbf{u}_0, \mathbf{u}_1, \mathbf{u}_2, \dots, \mathbf{u}_k, \dots)$ vektorů z prostoru V nazýváme ***lineárně nezávislou***, pokud každá její konečná podposloupnost $(\mathbf{u}_{k_1}, \dots, \mathbf{u}_{k_n})$, kde $0 \leq k_1 < \dots < k_n$, je lineárně nezávislá.

Lineárně nezávislé posloupnosti II

Tvrzení

Nekonečná posloupnost $(\mathbf{u}_k)_{k=0}^{\infty}$ vektorů z V je lineárně nezávislá právě tehdy, když pro každé $n \in \mathbb{N}$ je její počáteční úsek $(\mathbf{u}_0, \mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_n)$ lineárně nezávislý.

Například posloupnost $(1, x, x^2, \dots, x^k, \dots)$ všech mocnin x je lineárně nezávislá posloupnost ve vektorovém prostoru $K[x]$ všech polynomů v proměnné x nad tělesem K .

Polynom $f(x) = a_0 + a_1x + \dots + a_nx^n$ je (definitornicky) nulový právě tehdy, když $a_0 = a_1 = \dots = a_n = 0$.

Lineárně nezávislé posloupnosti III

Množina $X \subseteq V$ sa nazýva **lineárně nezávislá**, pokud pro libovolné $n \in \mathbb{N}$ každá uspořádaná n -tice **navzájem různých** vektorů $(\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_n)$ z množiny X je lineárně nezávislá.

Kdyby totiž $\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_n$ nebyly navzájem různé vektory, nemohly by být lineárně nezávislé.

Lineární závislost či nezávislost uspořádané n -tice vektorů nezávisí na jejich pořadí.

Lineárně nezávislé posloupnosti IV

Zřejmě uspořádaná n -tice $(\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_n)$ je lineárně nezávislá právě tehdy, když je lineárně nezávislá uspořádaná n -tice $(\mathbf{u}_{\sigma(1)}, \dots, \mathbf{u}_{\sigma(n)})$, kde σ je libovolná permutace množiny $\{1, \dots, n\}$.

Tedy, lineární (ne)závislost uspořádané n -tice $(\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_n)$ navzájem různých vektorů je vlastností množiny $\{\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_n\}$.

Lineárně nezávislé posloupnosti V

Tvrzení

Uspořádaná n -tice $(\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_n)$ navzájem různých vektorů z V je lineárně nezávislá právě tehdy, když množina $\{\mathbf{u}_1, \dots, \mathbf{u}_n\} \subseteq V$ je lineárně nezávislá.

Lineárně nezávislé posloupnosti VI

Tvrzení

Nechť $X \subseteq V$ je lineárně nezávislá množina a $\mathbf{v} \in V$. Potom následující podmínky jsou ekvivalentní:

- (i) $\mathbf{v} \in [X]$;*
- (ii) množina $X \cup \{\mathbf{v}\}$ je lineárně závislá;*
- (iii) $[X \cup \{\mathbf{v}\}] = [X]$.*